

MORGENDIENST

zondag 5 april 2020, 6^e zondag van de 40 dagen (Palmarum)

Grote Kerk, Wildervank

Online dienst via Kerkomroep.nl

voorganger: ds. Marien Grashoff

Vooraf orgelspel : 'Hosanna, hosanna de Koning komt' / 'Macht hoch die Tür' (Max Reger) / Psalm 118

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Muziek : Psalm 118: 1, 9¹

Moment van stilte

Groet

Kyriegebed

Bidden wij tot God
omdat wij de messias nergens zien
en de wereld nog niet is verlost;
omdat onrecht en onderdrukking voortgaan
en leiders altijd de macht voor eigen gewin misbruiken;
omdat angst ons regeert
en hoop een kwetsbaar licht is.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Bidden wij tot God
omdat de messias toch gekomen is
en Gods Woord naar de wereld bracht;
omdat temidden van onrecht en onderdrukking
dat Woord toch steeds bevrijding brengt;
omdat we zelfs zonder hoop kunnen beginnen
en zonder succes toch kunnen volhouden.²
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Bidden wij tot God
omdat we blijven hopen
dat verlossing en bevrijding zullen komen;
omdat we blijven geloven
dat vergeving en verzoening mogelijk zijn;
omdat we blijven leven

¹ Zie [YouTube](#).

² Vrije variatie op het traditioneel – maar ten onrechte – aan Willem van Oranje en de stadhouders Willem II en Willem III toegeschreven Franse motto 'Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer', ofwel 'Het is niet nodig te hopen om te ondernemen noch te slagen om te volharden'.

als kinderen van het licht.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Woord van bemoediging³

Is dit niet het vasten dat God vraagt:
dat wij ketenen losmaken,
EN VERDRUKTEN BEVRIJDEN VAN HUN JUK?

Is dit niet wat God van ons vraagt:
dat wij ons brood delen met hongerigen,
ONS HUIS MET WIE ZONDER ONDERDAK IS
EN KLEDING MET WIE NIETS HEEFT?

Dan breekt voor ons het licht aan
als de dageraad van een nieuwe morgen,
DAN GENEZEN DE WONDEN
EN STRAALT GERECHTIGHEID ALS DE ZON.
Amen.

Orgelspel : 'Valet will ich dir geben' (Max Reger)

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : Psalm 22⁴

Lezing uit het Evangelie : Matteüs 27,33-50⁵

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Muziek : Lied 576b: 1, 6⁶

Preek

Wat heeft God te maken met de covid-19-crisis? Hoe kan de goede schepping van een goede God toch zoveel lijden en onrecht in zich hebben? Waarom worden rechtvaardigen steeds opnieuw gemarteld en vermoord? Laat God dat allemaal maar toe?

Het zijn de vragen die in tijden als deze bijna vanzelf opkomen. Wie een hekel heeft aan kerk

³ Vrij naar Jesaja 58,6-8.

⁴ [Naardense bijbel](#) (2014) – met de regel- en strofe-indeling van J.P. Fokkelman, *Major Poems of the Hebrew Bible* (Assen: Van Gorcum, 2000) p. 104-110, 402v.

⁵ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

⁶ Zie [YouTube](#).

of geloof mag ze graag afvuren om duidelijk te maken wat een onzin het is om in God te geloven. Want die doet toch mooi niks? Wie wel gelooft kan juist des te meer worstelen met zulke vragen.

Achter die vragen zit een onuitgesproken vooronderstelling, namelijk dat God van alles wat er gebeurt direct of indirect de *oorzaak* moet zijn. En dat lijkt best logisch. Want voor alles moet er toch een oorzaak zijn?

Als we de werkelijkheid louter zien als een enorm groot en ingewikkeld mechaniek, dan klopt dat.⁷ Maar juist de voorlopers in de huidige wetenschap komen steeds meer tot de ontdekking dat dat *niet* altijd klopt – of misschien zelfs veel vaker niet. De wereld is niet enkel een systeem van oorzaak en gevolg. Toeval en onberekenbaarheid spelen een minstens zo grote rol. Want hoe kan anders een virus zichzelf zo veranderen, dat het met succes van dier op mens kan overspringen?

Dat in de natuur alles zou werken volgens de vaste wetten van oorzaak en gevolg, was de grote ontdekking van de natuurkunde van Isaac Newton. Tegelijk leek dat de macht van God in te perken. Newton zelf heeft daar zijn leven lang mee geworsteld.⁸ Want als oorzaak en gevolg het basisprincipe zijn van deze wereld, waar bleef God dan? Of de vrije wil van de mens? Het antwoord was uiteindelijk dat de vraag niet klopte.

Maar wie vandaag de dag nog roept dat God niet bestaat, omdat hij lijden, natuurrampen en onrecht niet voorkomt, is blijven steken bij die vraag uit de 18^e eeuw. En als zo iemand zich dan ook nog beroept op 'de wetenschap' als argument om niet in God te geloven, heeft hij kennelijk gemist dat ook de moderne natuurkunde al lang verder is dan het mechanistische wereldbeeld van Newtons wetenschap.⁹

-

De bijbel heeft geen last van antieke, klassieke of moderne wereldbeelden. De Schrift biedt genoeg om met ieder wereldbeeld in gesprek te gaan. Dat God groter is dan alle vragen waar wij mensen niet uitkomen, staat gewoon vast. Daarover hoeven we helemaal niet te discussiëren. Maar wat moet de mens dan?

De mens zou liefst net zo groot en boven de wereld verheven willen zijn als God. Want dan

⁷ Wie deze mechanisering van ons westerse wereldbeeld wil doorgronden, kan nog steeds het beste terecht bij het monumentale werk van [E.J. Dijksterhuis, *De mechanisering van het wereldbeeld* \(Amsterdam: Meulenhoff, 1950; 6^e druk 1989\)](#). Tip: begin bij de slotbeschouwing (pag. 544-550).

⁸ [Isaac Newton](#) (1643-1727) was naast natuurkundige vooral ook theoloog. Lees het beknopt en begrijpelijk na in A. van den Beukel, [De dingen hebben hun geheim](#). Gedachten over natuurkunde, mens en God (Baarn: Ten Have, 1990) pag. 85-90.

⁹ Dijksterhuis concludeert uiteraard genuanceerder dan wat ik hier zeg. Om te beginnen betekent 'mechanistisch' niet hetzelfde als 'net als een machine', omdat een machine in zichzelf geen doel heeft. Een externe kracht bouwt een machine voor een bepaald doel en het is ook een externe kracht die de machine in beweging moet zetten. Maar het grote verschil tussen de klassieke natuurkunde en de quantumfysica is volgens Dijksterhuis, dat de laatste volledig wordt beheerst door de wiskunde. En in moderne wiskunde gaat het niet meer alleen om vaststaande en universele wetten, maar om kansberekening en waarschijnlijkheid. Zo komt de chaos die voor [de oude Griekse natuurfilosofen](#) fundamenteel was, op een nieuwe manier weer terug in beeld.

zouden de vragen waar wij nooit een antwoord op vinden, ons ook duidelijk worden. De vraag naar goed en kwaad, naar onrecht en gerechtigheid, naar onderdrukking en bevrijding. Wisten wij maar net zoveel als God...

Dat is de verleiding van het paradijs: zelf alle kennis van goed en kwaad hebben. Maar die verleiding keert zich tegen ons. Want wanneer we echt zouden weten hoe het kwaad past in het grote verhaal van de goede schepping, zouden we niet meer worden opgeschrikt door onrecht, natuurrampen of lijden. Dan zouden we het stoïcijns over ons heen laten komen en er niets meer aan doen en dus ook niet meer meebouwen aan die goede schepping.

We moeten inderdaad levenslang onze eigen weg zien te vinden met goed en kwaad, wetend dat het definitieve antwoord altijd onbereikbaar blijft. Of we dat nu straf of erfzonde noemen, of gebrokenheid, of het gewoon aanvaarden als een gegeven, dat maakt weinig uit. Als we maar iets doen tegen natuurrampen, onrecht en lijden.

Maar omdat we wel weten, dat wij er zelf toch niet uit gaan komen, willen we dat God het antwoord geeft. Wat wij niet kunnen oplossen moet de ENE maar vóór ons oplossen. Net zoals we altijd geneigd zijn om de problemen in onze wereld door een ander op te laten lossen: door de bekende sterke leider, of door de grote bedrijven, of door ons land als een fort te verdedigen, of door zondebokken aan te wijzen. En bij elk van die acties houden we onszelf netjes buiten schot. Want *wij* kunnen het toch niet zelf oplossen? De bijbel verwacht ook niet dat wij alle problemen oplossen, maar wel dat we zonder uitvluchten en met alle inzet werken aan oplossingen, ook al komen we niet verder dan halverwege.¹⁰

-

Het lijdensverhaal zoekt, net als bijvoorbeeld het boek Job, naar antwoorden op die diepe menselijke vraag waarop wij nooit antwoord krijgen. Hoe kan het dat een rechtvaardige, een door God zelf gezonden mens als Jezus, wordt verraden door zijn eigen mensen en doodgemarteld door Romeinse beulen? Kan de messias gekruisigd worden? Laat God dat toe? Is daarmee alles wat deze rechtvaardige zei en deed in feite weggeveegd?

Op zoek naar een antwoord komt Matteüs vooral uit bij Psalm 22. Niet bij de door God ingegeven woede van de profeten over het onrecht in de wereld, niet bij de goede leefregels van de Torah, niet bij de ware wijsheid van de ouden, maar bij een lied dat uit de diepten komt. Viermaal klinken er in zijn lijdensverhaal woorden uit deze psalm.¹¹

Wij zijn geneigd alleen dat tweede vers van de Psalm te horen:

Mijn God, mijn God,

¹⁰ Zie [Pirke Avot 2:15-16](#) ('Spreuken der Vaders'): "Rabbi Tarfon zei: De dag is kort, het werk is veel, de werkers zijn lui, de beloning is groot, en de Meester dringt aan. Hij zei ook: Het wordt je niet opgelegd om de taak te voltooien, maar evenmin staat het je vrij om jezelf van die taak te ontslaan." Kortom: 'Nait soez'n, maor broez'n.'

¹¹ [Matteüs 27,35](#): over het verdelen van de kleren ([Psalm 22,19](#)) - [27,39](#): over het hoofd schudden ([Psalm 22,8](#)) - [27,43](#): over dat God hem maar moet redden ([Psalm 22,9](#)) - [27,46](#): mijn God. waarom heb je mij verlaten? ([Psalm 22,2](#)). De wijn-met-gal ([27,34](#)) en wijn-met-azijn of edik ([27,48](#)) verwijst naar [Psalm 69,22](#). Markus heeft drie verwijzingen naar Psalm 22, Lukas één (en precies niet Psalm 22,2) en Johannes sluit zich aan bij Lukas.

waarom heb je mij verlaten?

Daarin horen wij dan de noodkreet van een mens die zelfs door God verlaten is. We hangen er soms een hele theologie of filosofie aan op. Bijvoorbeeld over de afwezigheid van God. Maar Maarten Luther zei daar al van, dat dat typisch iets is voor een ongelovige, want de gelovige weet dat God zich zelfs in de verlatenheid nog openbaart.

Maar Matteüs laat voordat Jezus deze woorden zegt nog drie andere verzen uit Psalm 22 meeklinken: dat Jezus' kleren door het lot verdeeld worden; dat voorbijgangers hun hoofd schudden; dat God Jezus maar moet komen redden.

En als dan die bekendste kruiswoorden klinken, blijken omstanders niet eens hun eigen Aramees¹² te kunnen verstaan, want in plaats van *Eli*, 'Mijn God', horen ze *Elia*, de naam van de profeet.

Een Joodse uitleg, die al stamt uit de 1^e eeuw, zegt dat de vijfde beker aan de seidermaaltijd moet worden ingeschonken voor Elia. (Dit jaar valt seideravond op woensdag aanstaande.) Want Elia is niet gestorven, maar met een wagen en vurige paarden ten hemel gevaren, en als hij terugkeert zal hij alle onbeantwoorde vragen oplossen.¹³ Maar de omstanders bij het kruis nemen dat letterlijk. Als zij niet begrijpen waarom Jezus zich laat kruisigen, laat dan Elia het maar voor hen oplossen. Zo weigeren ze zich te laten confronteren met de dood van een rechtvaardige, laat staan daar verantwoordelijkheid voor te nemen.

Wij nummeren psalmen, maar Joden noemen ze bij de eerste woorden. Dat doet Jezus ook – en het worden zijn laatste woorden. Maar daarmee roept hij bij zijn leerlingen de *hele* psalm in herinnering. En vanaf vers 23 slaat de psalm ineens om naar hoop en vertrouwen:

*Vertellen zal ik uw naam aan mijn broeders, ☆
in de vergaderde schare zal ik u loven.*

En het eindigt in dezelfde toonsoort:¹⁴

*Zij zullen komen en zijn gerechtigheid melden,- ☆
aan een gemeente nieuwgeboren dat hij het heeft gedaan!*

Jezus eindigt zijn leven niet in een hopeloze doodstrijd, niet in eenzame Godverlatenheid, maar met een les aan zijn leerlingen: 'Hoop op God en vertrouw daarop!' Een ander antwoord dan dit krijgen zij niet – en wij niet – op de altijd weer opduikende vraag naar de zin of de rechtvaardiging van het lijden.

–

¹² In het bijbels Hebreeuws staat er *`azavtaani* waar bij Matteüs *sabachtaani* staat. Beide woorden betekenen hetzelfde.

¹³ De regel voor de vijfde beker komt van [rabbi Tarfon](#), die leefde ná de verwoesting van de tempel in 70 en vóór de opstand van Bar Kochba in 132-135. Maar de uitleg ervan stamt uit de 11^e en 12^e eeuw. [Rasji](#) legde uit dat Tarfon eigenlijk de vierde beker bedoelde, volgens [Ravad](#) is het inschenken een vrijwillig gebod, maar volgens [Maimonides](#) is het een verplichting. Het is hoe dan ook de beker van de hoop op verlossing. Zie Jonathan Sacks, *Exodus, boek van bevrijding* (Middelburg: Skandalon, 2019) pag. 55-58. Dit jaar valt de seidermaaltijd ov erigens op 8 april (14 nisan), daags voor Witte Donderdag.

¹⁴ Deze verbinding van vers 23 met vers 32 (een zg, 'inclusie', of 'insluiting') illustreert hoe vers 23-27 en vers 27-32 elkaars spiegelbeeld zijn en zo elkaar versterken. Het slot laat zien waarom het in de psalm vanaf het begin al gaat: de hoop en het vertrouwen op God, juist als die afwezig lijkt. Zie Fokkelman, a.w.

God scheidt de wereld iedere dag opnieuw en aan mensen geeft hij de keuze om die dag mee te bouwen aan die schepping – of niet. Wij gaan nooit alle antwoorden vinden die we zo graag zouden hebben. Wij gaan nooit alle onrecht oplossen of alle kwaad uitbannen. Wij gaan nooit foutloos van zonsopgang naar zonsondergang. Maar dankzij de hoop en het vertrouwen dat de Heer ons leert, mogen we iedere dag opnieuw opstaan en aan de slag.

Staande voor het kruis – Romeins martelwerktuig dat christelijk symbool werd – is het goed om ons af te vragen welke rol in het verhaal ons een spiegel voorhoudt. Want in dat verhaal zijn er verschillende oorzaken en veroorzakers van Jezus' kruisdood. Waar zouden wij onszelf plaatsen?

Als mensen worden gekruisigd – dat wil zeggen: opgeofferd aan andermans eigenbelang, weggegooid als oud vuil, verraden door vrienden en medeburgers, uitgebuit door meer of minder machtigen, tot zondebok gemaakt voor de zonden van anderen – als mensen worden gekruisigd, wordt Christus opnieuw gekruisigd. En wij kunnen daaraan meewerken. Daarom: waar staan wij zelf voor het kruis?

Zijn wij als Judas, die niet anders kon dan zijn Heer overleveren aan de machtigen? Zijn wij als de priesters, die een rechtvaardige aanklaagden als aartszondaar? Zijn wij als het volk, dat eerst nog 'Hosanna!' juichte, maar luttele dagen later al 'Kruisig hem!?' Zijn wij als de leerlingen die als deserteurs de benen namen? Zijn wij als Pilatus die uit angst zijn positie te verliezen een onschuldige liet executeren? Zijn wij als de soldaten die het bevel met wrede onverschilligheid uitvoerden? Zijn wij als de omstanders die cynisch en onbarmhartig reageerden en hun medeverantwoordelijkheid ontkenden?

In al dat gedrag zit iets van de oorzaak van het vermoorden van een onschuldige. Dat gebeurt steeds weer opnieuw. Maar verliezen wij daardoor de hoop op Gods koninkrijk? Of durven wij hem toch vertrouwen als de goede Schepper van alles, iedere dag opnieuw? De kruisiging houdt ons een spiegel voor. Maar de les van Jezus zelf is: Verlies nooit de hoop of het vertrouwen!

Amen.

Meditatief orgelspel : 'Erbarm' Dich mein, o Herre Gott' (J.S. Bach – BWV 721)

DIENST VAN HET ANTWOORD

Gebeden

Onze Vader¹⁵

VADER, UW NAAM WORDE GEHEILIGD,
UW KONINKRIJK KOM!-
ONS NODIGE BROOD,
GEEF ONS DAT DAGELIJKS;
EN VERGEEF ONS ONZE ZONDEN,

¹⁵ De korte vorm, naar Lukas 11,2-4, met de Iona Community-tweak in de laatste regel: 'Save us *in* the time of trial' i.p.v. 'Save us *from* the time of trial'.

WANT OOK ZELF VERGEVEN WE
AL WIE IN DE SCHULD STAAT BIJ ONS;
EN LEID ONS DOOR DE BEPROEVING!
AMEN.

Muziek : 'Ubi caritas' (Taizé, *Lied 586a*)¹⁶
Zegen

¹⁶ Zie [YouTube](#) – een opname uit Taizé zelf uit 1999.